

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Становлення та вдосконалення сучасної освіти не можливе без впровадження нових методів навчання і виховання дітей. Відбором, теоретичним осмисленням, класифікацією педагогічних інновацій сьогодні займається педагогічна інноватика, налаштовуючи на творчість педагогів [1, с. 5]. З різноманітними виявами новизни в педагогічній інноватиці тісно пов'язана проблема педагогічної творчості. Образотворче мистецтво є особливою галуззю дошкільної освіти, де сьогодні впроваджуються нестандартні, інноваційні підходи, індивідуальні пошуки технологій художнього втілення образів є постійним конструктивним елементом творчої діяльності педагога. Образотворче мистецтво – це введення дітей у світ творчості, взаємопов'язаної зі світом спостережень, переживань, роздумів. Дитина намагається зрозуміти суть творів мистецтва, що краса – поняття людське. Досягнення такого творчого рівня розвитку особистості можна вважати найвищим результатом будь-якої технології. Саме в мистецтві простежуються два взаємопов'язані напрямки інноваційних пошуків: один – по лінії відкриття нестандартних, доступних для дітей виражальних засобів створення образів у різних видах образотворчої діяльності, інший – пошуки оригінальної методики роботи над реалізацією творчих задумів дітей. Варто зазначити, що образотворче мистецтво – універсальна форма вираження духовного світу людини, її матеріальної культури через призму творчості, завдання якої для педагога – ввести дитину в світ образотворчого мистецтва, розвинути її зорове сприйняття, сформувати елементарні естетичні уявлення про оточуючу дійсність.

В сучасній літературі дитяча творчість визначається як явище художньої культури, а вивчення особливостей її проявів та умов формування – як важлива проблема психолого-педагогічної науки. Розкриваючи роль творчої діяльності у вихованні, навчанні та розвитку дитини, дослідники (Є. Фльоріна, Г. Лабунська, Н. Сакуліна, В. Мухіна, Л. Виготський) водночас зазначають, що між дитячою та професійною творчістю певної відповідності не існує, хоча суспільно-педагогічна цінність її очевидна [2, с. 41]. У творчій діяльності дитина відкриває для себе щось нове, виявляє своє розуміння й ставлення до оточуючої дійсності, що дозволяє дорослим вивчати внутрішній світ. Така оцінка дитячої творчості дає підстави говорити про правомірність розповсюдження поняття «творчість» на діяльність дітей, водночас обмежуючи її терміном «дитяча» й наголошуючи при цьому на умовному характері його вживання. Одним із важливих положень сучасної педагогіки творчості є

утвердження думки, що дитяча творчість – «всеосяжне надбання» (Т. Рібо), умова існування дитини в повсякденному житті (Л. Виготський), що дає підставу залучити до творчої діяльності всіх дітей без спеціального добору [2, с. 15]. Щодо об'єктивної природи художньої творчості дитини, то сучасна наука вважає, що первісною формою її прояву є синкретична творчість, тобто така, в якій окремі види мистецтва ще не відокремлені й неспеціалізовані. Цей факт указує на спільний корінь, із якого виокремилися всі види дитячого мистецтва [2, с. 12].

Основи творчого процесу складають утворення з пережитих вражень нової дійсності, яка відповідає потребам самої дитини, іншими словами – «комбінування старого в новому поєднанні» (Л. Виготський). У зв'язку з цим, вважає він, якщо ми хочемо створити міцні основи для творчої діяльності дитини, необхідно поширювати її досвід [2, с. 11].

У визначенні умов формування в дітей творчої діяльності вихідним є положення про соціальне успадкування психічних властивостей та здібностей, привласнення індивідом матеріальної та духовної культури, створеної людством (С. Рубінштейн, О. Леонтьєв, Л. Венгер) [4, с. 45].

За даними науковців, психічна регуляція творчої діяльності здійснюється за допомогою психічних дій, властивих людині, які не виникають природним шляхом, а мають бути привласнені дитиною. Якщо відсутнє цілеспрямоване навчання, таке привласнення може відбуватися стихійно. У зв'язку з цим особливу значущість мають дослідження Є. Фльоріної, Н. Сакуліної, В. Котляра, Г. Підкурғанної, пов'язані з розробкою змісту, форм і методів передачі дітям норм реалістичного образотворчого мистецтва, навчання їх творчого відтворення довкілля.

Мета статті – визначити умови формування творчих здібностей дошкільників засобами образотворчого мистецтва, використовуючи інноваційну діяльність педагогів.

Успішності розв'язання зазначених завдань сприяють як об'єктивні, так і суб'єктивні умови. Об'єктивні умови полягають у створенні творчої атмосфери в групі дошкільного навчального закладу, що знаходить своє вираження в доброзичливому й уважному ставленні однолітків та дорослих до творчих проявів дитини; наявності матеріальної бази, яка дає можливість дітям практично реалізувати творчі завдання відповідно до їх задуму тощо.

До суб'єктивних умов відносять перш за все психологічну готовність дитини до творчого процесу, тобто сформованість системи психічних процесів і утворень, які в своїй сукупності забезпечують їй можливість у більшій чи меншій мірі вирішувати ті завдання, що виникають на кожному етапі зазначеної діяльності. Навчання як цілеспрямований, науково обґрунтований і методично забезпечений процес, метою якого є формування готовності дитини до відповідної діяльності, розглядається як універсальна умова, що поєднує в собі об'єктивні та суб'єктивні умови.

Основною формою організації навчального процесу є заняття зі складною структурою та регламентом, що залежить від вікових особливостей дітей. Крім заняття, в разі необхідності розв'язання тих чи інших творчих завдань використовуються цільові прогулянки, екскурсії, заняття-бесіди з естетичного сприйняття спеціально дібраних творів образотворчого мистецтва, сприйняття літературних та музичних творів, лялькових, телевізійних вистав тощо.

У ході ознайомлення дітей з особливостями творчого пошуку і втілення задуму використовуються такі методи: дослідницький, що спрямований на формування в дитини здібностей до образотворчої діяльності; метод засвоєння слів-понять, що означають еталонні ознаки як предметів та явищ, так і деякі зрозумілі дітям засоби дій, пов'язані з образотворчою діяльністю; демонстрація раціональних прийомів виконання поставленого образотворчого завдання; усна інструкція; бесіда; розповідь, яка супроводжується відповідним ілюстративним матеріалом, який допомагає створити виразний малюнок. На відміну від навчального малювання, зазначені методи передбачають ознайомлення дітей із способами розв'язання суто творчих завдань. В цьому випадку педагог налаштовується на застосування нових засобів роботи з дітьми, продумує відповідно цікаві методи та прийоми роботи. Серед прийомів навчання, спрямованих на створення емоційного комфорту, активізацію уваги, важливе місце займає порада вихователя, що поєднує в собі як стимулюючий вплив на дитину, так і певні пропозиції щодо можливостей знаходження раціональних способів виконання того чи іншого творчого завдання. Особливість використання поради полягає в тому, що вона висловлюється в доброзичливій і ненав'язливій формі бажано з використанням наочності. Найбільш сприятливим віком для початку систематичного та послідовного ознайомлення дітей з особливостями творчого пошуку є 5-й рік життя. Це зумовлено тим, що на зазначеному етапі розвитку дитини основні психічні процеси й утворення набувають довільного характеру. Крім того, оволодіння різноманітними видами малювання (предметним, сюжетним, декоративним) і передбаченим у них програмним навчальним змістом служить підставою для вирішення нескладних творчих задач.

Особливість творчих завдань, які пропонуються дітям на початковому етапі оволодіння зазначеною діяльністю, полягає в тому, що підготовчий період щодо виникнення й реалізації задуму ще не носить розгорнутого характеру, їм створюють таку ситуацію, при якій можливість виникнення творчого задуму та визначення способів його втілення здійснюється завдяки досвіду, накопиченому в навчальному процесі.

Освітні технології особистісно-розвивальної педагогічної моделі спрямовані на розвиток у дитини здатності формулювати ідеї та радити, коли вони реалізовані. За таких умов ця діяльність стає основою, на якій

формується позитивна «Я-концепція» дитини. Емоційно сприймаючи оточуюче, природу, її явища, об'єкти, діти часто-густо намагаються відтворити це все в малюнках. Щоб їхні малюнки не були однотипними та маловиразними, педагоги повинні використовувати в роботі такі особистісно-розвивальні технології, що передбачають прямий взаємозв'язок між активним сприйманням оточуючої краси та осмисленням дітьми особливостей і виразності художніх образів, утілених у різних видах живопису.

Обґрунтовуючи вибір техніки нетрадиційного малювання, більшість дорослих людей у своїх навичках образотворчого мистецтва досягають багато емоцій поверх того, що вони вміли. Науковці дослідили, якщо такі навички розумової діяльності як мова, почерк, у міру дорослішання людини змінюються й удосконалюються, то розвиток навичок малювання в більшості, чомусь припиняється в ранньому віці. І якщо діти малюють на низькому рівні, то багато дорослих теж малюють як діти, яких би результатів вони не досягали в інших сферах. Варто зазначити, що часто окремі дорослі зі страхом сприймають пропозицію що-небудь намалювати. Причина такого явища в загальноприйнятій культурі нашого суспільства. Адже набагато важливіше вміти читати й писати, ніж малювати. Тому й не варто дивуватися тому, що дорослі не вміють малювати, а діти, закінчуючи початкову школу, кидають займатися образотворчою діяльністю й, таким чином, зупиняють розвиток навичок малювання. Але, як показує досвід, наявність творчих здатностей, починаючи з дошкільного віку, відіграє в житті людини важливу роль, починаючи від формування особистості й закінчуючи становленням фахівця, сім'янина, громадянина. Проте, важливо пам'ятати, що розважальні техніки можуть бути лише родзинками на тлі традиційних способів роботи. Всі діти люблять малювати. Творчість для них – це відбиття щиросердечної роботи. Зіштовхуючись з красою й гармонією світу, зазнавши при цьому почуття захоплення, вони випробовують бажання «зупинити прекрасну мить», відобразивши своє відношення до дійсності на аркуші паперу. Творчість не може існувати під тиском і насильством. Вона повинна бути вільною, яскравою і неповторною. Не розлучаючись із олівцями, фломастерами, фарбами, дитина непомітно для себе вчиться спостерігати, порівнювати, думати, фантазувати. Для дитини звичні й знайомі сліди, що залишають олівцями, фломастерами, кульковою ручкою й пензликом, але залишається дивним використання пальчиків і долоньок для малювання штампів і трафаретів. Нетрадиційні підходи до організації образотворчої діяльності дивують і захоплюють дітей, тим самим, викликаючи прагнення займатися такою цікавою справою. Оригінальне малювання розкриває творчі можливості дитини, дозволяє відчувати фарби, їхній характер і настрій. І зовсім не страшно, якщо ваш маленький художник забрудниться, головне – щоб він одержував задоволення від виконаної роботи.

Визначальним є підбір тематики, змісту робіт, техніки виконання. Зміст і техніки виконання роботи також можуть бути різними залежно від втілення інноваційних технологій ведення занять з образотворчої діяльності. Варто зазначити, що техніка малювання включає широке коло питань: набуття спеціальних навичок, способів і прийомів, за допомогою яких виконується художній твір, це безпосередній результат роботи художника зі спеціальними матеріалами та інструментами, способи їх використання.

В процесі використання сучасних технік малювання в дошкільників формується емоційна сфера; здійснюється розумовий розвиток (мислення, пам'ять, увага, творчість, фантазія, мова); відбувається моральний та естетичний розвиток особистості; розвивається окомір, зорове зосередження, дрібна моторика; виховується працьовитість, охайність, наполегливість. У поняття техніки включається не лише розвиток ока і руки, їх узгоджена діяльність, а й особливе значення надається вмілому, правильному зображенню контура, форми, кольору предметів. Сюди включається техніка створення ліній, заштриховування, заливки, накладання більш посилених тонів, певна манера малюнка і письма, спосіб використання тих чи інших матеріалів (паперу, олівця, вугілля, пастелі, олійної фарби, акварелі, гуаші, темпері та інші) у співвідношенні з їх якостями і зображувальними властивостями. Діти люблять малювати свічкою, пальцями, долоньками, губами, зубною щіткою, ниткою, соломкою, з використанням кляксографії, на папері, лінолеумі, асфальті, снігу, склі тощо. Розважальні техніки можна використовувати в предметному, сюжетному та декоративному малюванні.

На противагу традиційності, нетрадиційність дає можливість відійти від стереотипів, надати дитині максимальну свободу в її образотворенні. Нетрадиційні техніки досить прості в технічному плані, діти легко їх засвоюють і отримують задоволення від результатів. Вони також дають дітям унікальні можливості для експериментування, пошуків образів, сміливих втілень на папері незвичайних фантазій, вражень, думок.

Впроваджуючи сучасні техніки малювання з дітьми дошкільного віку, педагогам необхідно формувати у вихованців ключові складники життєвої компетентності: віру у власні можливості; базові якості особистості; самостійність, працелюбність, спостережливість, креативність; творчі здібності; відсутність негативних емоцій; збереження психічного здоров'я дітей.

Сучасні вимоги до проведення занять з образотворчої діяльності в дошкільних навчальних закладах передбачають зв'язок образотворчої діяльності з іншими видами діяльності дітей: ігровою, музичною, театралізованою, тому педагог, закінчуючи заняття, створює умови для переходу до іншого виду діяльності.

Узагальнюючи вище сказане, можна зробити висновок, що творче

самовиявлення дітей дошкільного віку через засоби образотворчої діяльності – це цілеспрямований високо-результативний процес творчого розвитку дитини-дошкільника.

Успішність формування творчості залежить від спрямованості дібраних вихователем методів та прийомів керівництва творчою діяльністю дітей. Стимулюючи пізнавальну й оцінювальну діяльність дітей, спонукаючи до творчого пошуку системою методів, демонструванням раціональних способів утілення задуму, безпосереднім керівництвом і співробітництвом з дітьми, вихователь надає цьому процесу ту спрямованість, яка в кінцевому результаті притаманна творчості.

Проблематика, яка пов'язана з формуванням творчих здібностей дітей засобами образотворчого мистецтва, використовуючи інноваційну діяльність педагогів, нині є надзвичайно актуальною та потребує подальшого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Альтшуллер Г. С. Найти идею. Введения в теорию решения изобретательских задач / Г. С. Альтшуллер. – Новосибирск, 1986. – 254 с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології / І. М. Дичківська. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2013. – 448 с.
3. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте / Л. С. Выготский. – М. : Просвещение, 1997. – 96 с.
4. Котляр В. П. Основи образотворчого мистецтва та методика керівництва образотворчою діяльністю дітей / В. П. Котляр. – Запоріжжя : Канон, 2006. – 200 с.
5. Шульга Л. М. Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях з малювання / Л. М. Шульга. – К., 1995. – 126 с.